

6.1.2016

Opetushallitus
PL 380
00531 Helsinki

Viite: Tasa-arvotyö on taitolaji - Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa - Oppaat ja käsikirjat 2015:5.

Sukupuoli-sanana merkitystä ei voi muuttaa ajatukselliseksi

Opetushallitus on julkaissut joulukuussa 2015 oppaan ”Tasa-arvotyö on taitolaji - Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa” - Oppaat ja käsikirjat 2015:5.

On hyvä, että perusopetusta järjestävät koulut saavat käyttöönsä oppaan, joka auttaa kouluja tasa-arvolaissa säädettyjen velvoitteiden täyttämiseksi. Oppaassa on valitettavasti terminologiaan liittyviä epäkohtia. Kerromme niistä tässä kirjelmässä.

Oppaan taustalla on laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Oppaassa käytetty ilmaus ”sukupuolten tasa-arvo” on tarkoittanut yleisessä kielenkäytössä naisten ja miesten välistä tasa-arvoa.

Käsittääksemme lapset ymmärtävät laissa tarkoitetun tasa-arvon paremmin, jos heille kerrotaan tyttöjen ja poikien välisestä tasa-arvosta, eikä sukupuolten tasa-arvosta (sukupuolten välinen tasa-arvo).

Käsite ”sukupuoli”

Käsitteen ”sukupuolten tasa-arvo” merkitystä on mahdoton ymmärtää, jos se perustuu sellaiseen sukupuoli-käsitteen merkityksen kuvaukseen, joka esiintyy Opetushallituksen kyseisessä oppaassa.

Oppaasta ei selviä mitä siinä oikeasti tarkoitetaan käsitteellä ”sukupuoli”. Oppaassa kirjoitetaan tuosta käsitteestä hyvin epämääräisesti, vaikka käsitteellä ”sukupuoli” on erittäin merkittävä asema oppaan sisällössä ja sen myötä myös lapsille annettavassa opetuksessa.

Sukupuoli-sanana merkityksen kuvaus on kirjoitettu oppaassa tarpeettomasti ajatukselliseksi (abstraktinen). Kyseinen kuvaus ei ole sanomaltaan alkuunkaan yksiselitteinen. Se eroaa merkittävästi siitä, mikä on sukupuoli-sanana todellinen merkitys Kielitoimiston sanakirjan mukaan ja mitä sanalla yleisesti ymmärretään tarkoitettavan lainsäädännössä ja kansalaisten keskuudessa ja mitä kouluissa on yleisesti ihmisen sukupuolesta opetettu.

Oppaan kirjoittajakuntaan kuuluva Opetushallituksen opetusneuvos Liisa Jääskeläinen kiistää tulkinnan, jonka mukaan Opetushallitus ottaa oppaassa aktiivisen kannan kolmannen sukupuolen tunnustamiseen.

Lähde: Opetushallituksen uusi opas ottaa huomioon kolmannen sukupuolen.

6.1.2016

Opetushallitus on julkaissut oppaan sukupuolten tasa-arvon edistämisestä perusopetuksessa. Mika Koskinen, Iltasanomien verkkosivu 15.12.2015.

Tuosta huolimatta oppaassa todetaan seuraavaa: *”Tasa-arvokäsite kattaa myös sukupuolen moninaisuuden eli hyväksyy ajatuksen, että sukupuolia on enemmän kuin kaksi.”*

Mihin tosiasiaan perustuen ihmisen sukupuolia olisi enemmän kuin kaksi?

Kun sukupuoli-sanon merkityksen kuvaus on ajatuksellinen (ei konkreettinen) ja epämääräinen, niin on mahdoton tietää mitä tosiasiallisesti tarkoitetaan käsitteillä ”sukupuoli” ja ”sukupuolten tasa-arvo”. Tuolloin oppilaitoksissa on mahdoton arvioida ja osoittaa edistääkö annettava opetus sukupuolten tasa-arvoa, tai onko annettu opetus edistänyt sitä.

Käsite ”sukupuolten tasa-arvo” on merkitykseltään ymmärrettävä silloin, kun sukupuoli-sanalla tarkoitetaan ihmisten erilaisuutta kuvaavaa käsitettä, joka perustuu kehosta todennettavissa oleviin lisääntymiseen liittyviin ominaisuuksiin ja jonka avulla ihmiset jaetaan miessukupuolta ja naissukupuolta oleviksi. Sanan sukupuoli molemmat osat viittaavat tähän. Sukua syntyy vain ja ainoastaan lisääntymisen kautta ja ”puoli” viittaa siihen, että kokonaisuus koostuu kahdesta puolikkaasta.

Lue asiasta lisää tämän kirjelmän liitteestä.

Käsite ”sukupuolen moninaisuus”

Oppaassa on käytetty outoa käsitettä ”sukupuolen moninaisuus”. Oppaasta ei selviä mitä siinä oikeasti tarkoitetaan tuolla käsitteellä. Tuo käsite on ajatuksellinen ja hyvin epämääräinen. Käsitteen merkitys on kuvattu eri lähteissä monin eri tavoin. Tuota käsitettä ei ole käytetty tasa-arvolaisissa. Käsite ”sukupuolen moninaisuus” on luonteeltaan sellainen, että sitä ei todellisuudessa edes tarvita opetuksessa tasa-arvolaisissa säädettyjen vaatimusten täyttämiseksi. Tuon käsitteen mukaan ottaminen oppaaseen ei ole perusteltavissa oppaan tarkoituksesta tai tehtävästä käsin mitenkään. Epämääräisenä se aiheuttaa turhaa hämmennystä ja on tarpeeton tyttöjen ja poikien tasa-arvoa koskevassa käytännön opetuksessa - ja kyseisessä oppaassa.

Opetusneuvos Liisa Jääskeläinen on todennut (Iltasanomien verkkosivu 15.12.2015), että *”Sukupuolen moninaisuus on realiteetti”*. Hän ei kuitenkaan perustellut kantaansa mitenkään.

Opetushallituksen pitää pystyä kertomaan mitä käsitteellä ”sukupuolen moninaisuus” todellisuudessa tarkoitetaan kyseisessä oppaassa.

Lue asiasta lisää tämän kirjelmän liitteestä.

Opetuksessa käytettävän terminologian tulee olla yksiselitteistä ja ymmärrettävää

Opetuksessa käytettävän terminologian tulee olla yksiselitteistä ja ymmärrettävää ja sen on oltava linjassa Kielitoimiston sanakirjan ja säädösten terminologian kanssa.

Vaikka opettajat perehtyvät kyseiseen oppaaseen, niin heillä tuskin on selvää käsitystä siitä, mitä he opettavat lapsille oppaassa esitetyn sisällön perusteella käsitteiden ”sukupuoli” ja ”sukupuolen moninaisuus” tosiasiallisesti

6.1.2016

tarkoittavan. Tilanne on huolestuttava opettajia ja samalla myös lapsia ja lasten vanhempia ajatellen.

Opetusneuvos Liisa Jääskeläinen on todennut (Iltasanomien verkkosivu 15.12.2015), että oppaan kirjaukset perustuvat pitkälti sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen asiaa ajavien järjestöjen näkemyksiin. Lisäksi hän on todennut seuraavaa: ”*Olemme kunnioittaneet sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen edustavien järjestöjen todistusaineistoa, jos nyt niin sanoisi.*”

Mikään Opetushallituksen yleiseen käyttöön tarkoitettu opas ei saa perustua yksittäisten erityisryhmien näkemykseen. Varsinkaan, jos yleisesti vakiintuneita ja tunnettuja käsitteitä käytetään oppaassa täysin uudessa merkityksessä määrittelemättä niitä yksiselitteisesti ja ymmärrettävästi.

Kun Opetushallitus perustaa oppaansa terminologian olennaisten käsitteiden osalta sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä edustavien järjestöjen näkemykseen, joka poikkeaa vakiintuneesta ja kansalaisten enemmistön yleisesti ymmärtämästä käsityksestä siinä mitä tarkoitetaan suomen kielen sanalla ”sukupuoli”, pitäisi Opetushallituksen avoimesti perustella mihin perustuen vähemmistöä edustavien ryhmien näkemys asiassa ajaa pitkäaikaisen ja vakiintuneen käytännön (Kielitoimiston sanakirja, lainsäädäntö ja kansalaisten enemmistö) edelle.

Oppaassa käytettyyn terminologiaan olisi ollut tarkoituksenmukaista pyytää lausunto muun muassa Kotimaisten kielten keskukselta ja Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry:ltä jo oppaan luonnosvaiheessa.

Oppaasta tarvitaan korjattu painos

On erittäin huolestuttavaa, että Opetushallitus esittää oppaassa epämääräistä ja ristiriitaista sisältöä, joka ei ole linjassa pitkäaikaisen vakiintuneen käytännön eikä lainsäädännössä ja Kielitoimiston sanakirjassa esitetyn terminologian kanssa.

Opettajat opettavat oppaan termistöä ja käsitteiden merkitystä lapsille. Sen myötä lapset tulevat saamaan väärää tietoa käsitteen ”sukupuoli” merkityksestä, ellei oppaassa nyt olevaa virheellistä tietoa korjata oikeaksi. On tärkeää, että lapsille annetaan vain oikeaa tietoa, eikä hämmennetä heidän ajatusmaailmaansa tarpeettomasti virheellisellä tiedolla.

Oppaassa esiintyvistä epäkohdista johtuen Aito avioliitto ry pyytää Opetushallitusta laatimaan oppaasta ensi tilassa uuden, korjatun painoksen, johon on korjattu tässä kirjelmässä esille tuodut epäkohdat. Osallistumme mielellämme tarvittavien korjausten tekemiseen. Pyydämme saada mahdollisuuden kommentoida oppaan korjattua versiota, ennen kuin sen julkaisemisesta päätetään.

Lopuksi

Jos olette jostain tässä kirjelmässä tai sen liitteessä esitetystä asiasta eri mieltä, niin pyydämme kertomaan pikimmiten mistä asiasta ja mihin tosiasiaan perustuen olette eri mieltä.

Annamme asiassa mielellään lisätietoa: aito.avioliitto@gmail.com.

6.1.2016

Aito avioliitto ry (www.aitoavioliitto.fi) on rekisteröity 29.1.2015. Yhdistyksen tarkoituksena on edistää ja vahvistaa miehen ja naisen välisen avioliiton asemaa ja merkitystä aitona, erityisenä, luonnollisena ja pysyvänä instituutioon suomalaisessa yhteiskunnassa ja lainsäädännössä. Lisäksi yhdistyksen tarkoituksena on edistää lapsen oikeutta tuntea sekä isänsä että äitinsä ja olla heidän hoidettavanaan koko lapsuusaikansa mikäli mahdollista. Yhdistyksen tarkoituksena on myös edistää lapsen terveen sukupuoli-identiteetin kehittymistä siten, että pojan kasvua mieheksi ja tytön kasvua naiseksi tuetaan vahvistamalla sukupuolten luontaista erilaisuutta, sekä turvaamalla lapselle myös adoptioilanteessa perhemalli, jossa lapsella on sekä isä että äiti.

Ystävällisin terveisin

Susanna Koivula
Puheenjohtaja
Aito avioliitto ry

Timo Lehtonen
Yhdistyksen jäsen
Aito avioliitto ry

Jakelu

Jorma Kauppinen / Opetushallitus /
Yleissivistävän koulutuksen toimintayksikön johtaja

Oppaan laatinut työryhmä:

Liisa Jääskeläinen / Opetushallitus / Yleissivistävä koulutus /
Perusopetus ja varhaiskasvatus

Johanna Hautakorpi / Sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvoyksikkö

Hanna Onwen-Huma / Sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvoyksikkö

Miko Lempinen / Tasa-arvovaltuutetun toimisto

Anssi Pirttijärvi / Opetus- ja kulttuuriministeriö

Tiedoksi

Pirkko Nuolijärvi / Kotimaisten kielten keskus

Salli Kankaanpää / Kotimaisten kielten keskus

Ylijohtaja Eeva-Riitta Pirhonen / Opetus- ja kulttuuriministeriö /

Yleissivistävän koulutuksen ja varhaiskasvatuksen osasto

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry

Puheenjohtaja Olli Luukkainen / Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry

Suomen Luokanopettajat ry

Puheenjohtaja Matti Sippola / Suomen Luokanopettajat ry

Lastentarhanopettajaliitto LTOL

Puheenjohtaja Anitta Pakanen / Lastentarhanopettajaliitto LTOL

6.1.2016

LIITE

Mitä tarkoittaa käsite ”sukupuoli”?

Oppaassa todetaan seuraavaa:

- ”Sukupuoli voi tarkoittaa virallisen, henkilötunnuksesta ilmenevän sukupuolen lisäksi esimerkiksi sukupuolirooleja, naiseuden ja mieheyden sosiaalisia merkityksiä, yksilön sukupuoli-identiteettiä tai fyysisiä ominaisuuksia.”
- ”Oletamme myös, että ihmisen sukupuoli on muuttumaton ja syntyessä määritetty.”
- ”Jokaisella on oikeus määrittellä sukupuolensa.”
- ”Tasa-arvokäsite kattaa myös sukupuolen moninaisuuden eli hyväksyy ajatuksen, että sukupuolia on enemmän kuin kaksi.”
- ”Koulun lomakkeissa ja kyselyissä sukupuolia on enemmän kuin kaksi.”
- ”Ihmisen sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti ovat moninaisia. Ne määrittyvät biologian lisäksi *sozialisaatiossa ja oppimisessa*.”

Virkkeiden ”Tasa-arvokäsite kattaa myös sukupuolen moninaisuuden eli hyväksyy ajatuksen, että sukupuolia on enemmän kuin kaksi.” ja ”Koulun lomakkeissa ja kyselyissä sukupuolia on enemmän kuin kaksi.” sanoma oppaassa viestii siitä, että Opetushallituksen (OPH) kannan mukaan ihmisen sukupuoli olisi olemassa useampia kuin kaksi. Kuitenkin opetusneuvos Liisa Jääskeläinen kiistää tulkinnan, jonka mukaan Opetushallitus ottaa oppaassa aktiivisen kannan kolmannen sukupuolen tunnustamiseen (Iltasanomien verkkosivu 15.12.2015).

Koska oppaan mukaan sukupuoli on enemmän kuin kaksi, Opetushallituksen pitää pystyä osoittamaan mitkä ovat sukupuoli-käsitteen määrittämisen sellaiset kriteerit, joihin perustuen sukupuoliä voisi olla useampi kuin kaksi ja mihin perustuen jonkin henkilön kohdalla ne kriteerit voisivat täytyä.

Jos sukupuoliä olisi useampi kuin kaksi, niin silloin niitä olisi vähintään kolme, eli pitäisi olla olemassa ”kolmas sukupuoli”.

Mies ja nainen ovat lisääntymistä (lapsen saamista) ajatellen ominaisuuksiltaan ihmisinä erilaisia. Tulkintamme mukaan sukupuoli on ihmisten erilaisuutta kuvaava käsite, joka perustuu kehosta todennettavissa oleviin lisääntymiseen liittyviin ominaisuuksiin ja jonka avulla ihmiset jaetaan miessukupuolta ja naissukupuolta oleviksi. Miessukupuolta olevaa ihmistä kutsutaan mieheksi tai pojaksi. Naissukupuolta olevaa ihmistä kutsutaan naiseksi tai tytöksi.

Kielitoimiston sanakirjassa (kielitoimistonsanakirja.fi) sukupuoli-sanana merkitys on kuvattu seuraavasti: ”eliön ominaisuus, joka määräytyy sen mukaan, onko kyseinen yksilö lisääntymissoluiltaan hedelmöittävä (koiras, mies) vai hedelmöityvä (naaras, nainen); miehistä t. naisista ryhmänä.”

Sana sukupuoli muodostuu kahdesta eri sanasta: suku ja puoli. Sanan ”suku” voidaan ajatella viittaavan lisääntymiseen ja sanan ”puoli” voidaan ajatella viittavan siihen, että mies ja nainen ovat kumpikin puolet kahdesta ihmisestä. Ihmisen luonnolliseen lisääntymisen tarvitaan kaksi ihmistä, mies ja nainen.

Lapsen synnyttyä hänelle annetaan henkilötunnus, joka tallennetaan väestötietojärjestelmään. Henkilötunnuksesta ilmenee muun muassa lapsen sukupuoli. Henkilön sukupuolitiedoksi väestötietojärjestelmään talletetaan mies tai nainen. Jokaisen Suomen väestötietojärjestelmään rekisteröidyn ihmisen sukupuoli on joko mies tai nainen. Koska lapsen rekisteröinnin yhteydessä lapsesta kirjataan väestötietojärjestelmään sukupuolitieto josta selviää, onko lapsi sukupuoleltaan miessukupuolta vai naissukupuolta oleva, on selvää, että ihmisen sukupuoliä on kaksi.

Huomautus: Sukupuolen korjausprosessin jälkeen henkilö voidaan merkitä väestötietojärjestelmässä toiseen sukupuoleen kuin aikaisemmin.

6.1.2016

Oppaassa todetaan: *"Oletamme myös, että ihmisen sukupuoli on muuttumaton ja syntyessä määritetty."* ja *"Jokaisella on oikeus määrittellä sukupuolensa."*

Henkilön tosiasiallinen sukupuoli on se, mikä se on hänen syntyessään, ei sitä kukaan voi itse muuksi muuttaa, vaikka kuinka haluaisi. Henkilöllä on oikeus kertoa kokemuksensa omasta sukupuolestaan (sukupuoli-identiteetti), mutta kukaan ei voi itse määrittää sukupuoltaan muuksi kuin mitä siitä on merkitty väestötietojärjestelmään.

Sukupuoli-käsitteessä ei ole kyse henkilön omasta sukupuoltaan koskevasta kokemuksesta, eikä henkilön harjoittamasta sukupuolen ilmaisusta. Ihmisen oma kokemus sukupuolestaan ei muuta hänen tosiasiallista synnynäistä sukupuoltaan toiseksi.

Henkilön sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu eivät kumpikaan määritä millään tavalla sitä mikä on henkilön tosiasiallinen sukupuoli (mies tai nainen).

Hyvin pieni vähemmistö ihmisistä on intersukupuolisia. He eivät ole syntyessään fyysisiltä sukupuolta määrittäviltä ominaisuuksiltaan yksiselitteisesti naisia/tyttöjä eikä miehiä/poikia. Myös intersukupuolisille lapsille määritellään syntymän yhteydessä tutkimusten jälkeen sukupuoli (mies tai nainen).

Kielitoimiston sanakirjassa sanan "intersukupuolisuus" merkitys on kuvattu seuraavasti: *"kummankin sukupuolen ominaisuuksien esiintyminen samassa yksilössä."*

Vaikka on olemassa intersukupuolisia ihmisiä, se ei tarkoita, että sukupuolia olisi enemmän kuin kaksi.

Oppaassa kirjoitetaan käsitteestä "sukupuoli" hyvin epämääräisesti, vaikka käsitteellä "sukupuoli" on erittäin merkittävä asema oppaan sisällössä ja sen myötä myös lapsille annettavassa opetuksessa. Tämä aiheuttaa oppaan lukijassa hämmennystä ja voi johtaa väärinkäsitykseen sen suhteen, mikä on suomen kielen sanan "sukupuoli" tosiasiallinen merkitys.

Oppaassa todetaan: *"Sukupuoli voi tarkoittaa virallisen, henkilötunnuksesta ilmenevän sukupuolen lisäksi esimerkiksi sukupuolirooleja, naiseuden ja mieheyden sosiaalisia merkityksiä, yksilön sukupuoli-identiteettiä tai fyysisiä ominaisuuksia."*

Tuollaisen merkityksen kuvaus on ajatuksellinen. Se ei ole sellainen, jonka perusteella olisi mahdollista todentaa mikä on kulloinkin tarkasteltavana olevan yksittäisen henkilön sukupuoli. Noin epämääräistä käsitteen kuvausta ei saa opettaa opettajille - saatikka lapsille!

Jos käsitteen "sukupuoli" merkityksen kuvaukseen sisällytetään sellaista asiaa, jolla ei ole mitään tekemistä lisääntymistä koskevien ihmisen ominaisuuksien kanssa, niin silloin ei ole kyseessä käsite "sukupuoli".

Jos jollain käsitteellä halutaan tarkoitetavan tosiasiallisen sukupuolen lisäksi esimerkiksi sukupuolirooleja, naiseuden ja mieheyden sosiaalisia merkityksiä tai yksilön sukupuoli-identiteettiä, niin silloin on kyseessä jokin aivan muu asia kuin käsite "sukupuoli".

Käsitteet "sukupuoli" ja "sukupuoli-identiteetti" tarkoittavat eri asioita. "Sukupuoli-identiteetti" ei ole osa käsitettä "sukupuoli".

Tasa-arvolain yhtenä tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä. Tuolla tarkoitetaan sitä, että ketään henkilöä ei saa syrjiä sen takia, että hän on sukupuoleltaan mies tai nainen.

Sukupuoli-käsitettä ei ole määritelty tasa-arvolaisissa, eikä muussakaan säädöksessä, vaikka tuo käsite esiintyy lainsäädännössä useassa eri yhteydessä. Katso <https://goo.gl/LqS9qh>. Koska sukupuoli-käsitettä ei ole määritelty lainsäädännössä, niin sille täytyy olla olemassa riittävän yksiselitteinen ja yleiskäyttöinen määritelmä.

6.1.2016

Jos käsitteellä ”sukupuoli” tarkoitettaisiin jotain muuta asiaa kuin sellaista, josta seuraa, että ihmisen sukupuolia on kaksi (miessukupuoli ja naissukupuoli), niin silloin ei olisi selvää mitä eri säädöksissä esiintyvällä sukupuoli-sanalla todellisuudessa tarkoitetaan.

Sukupuoli-sana esiintyy lainsäädännössä muun muassa seuraavissa kohdissa:

- Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus opiskelijaksi ottamisen perusteista ammatillisessa peruskoulutuksessa (4/2013) 13 §, ote:
”Hakija saa kaksi lisäpistettä pyrkiessään koulutukseen, jossa koulutuksen järjestäjän päättämässä hakukohteessa ensisijaisista hakijoista on alle 30 prosenttia samaa sukupuolta kuin hakija”.
- Vakuutusyhdistyslaki (1250/1987) 14 §, ote:
”Kuluttajille myönnettävissä vakuutuksissa ei saa käyttää sukupuolta vakuutusmaksujen tai vakuutuksesta saatavien etuuksien laskennassa eikä tehdä sukupuoleen perustuvia eroja maksuissa tai etuuksissa.”
”Riskinarvioinnissa tulee ilmetä, millä tavalla sukupuoli vaikuttaa kyseessä olevaan vakuutettavaan riskiin sekä mikä on sukupuolten välinen suhteellinen ero vakuutettavassa riskissä.”
- Laki ulkomaisista vakuutusyhtiöistä (398/1995) 63 b §, ote:
”Kuluttajille myönnettävissä vakuutuksissa ei saa käyttää sukupuolta vakuutusmaksujen tai vakuutuksesta saatavien etuuksien laskennassa eikä tehdä sukupuoleen perustuvia eroja maksuissa tai etuuksissa.”
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011) 16 §, ote:
”Kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan vastaanottokeskukseen. Majoittamisessa otetaan huomioon majoitettavien ikä ja sukupuoli...”

Eri säädöksiä tutkimalla ja Kielitoimiston sanakirjassa esiintyvän sukupuoli-sanan kuvauksen perusteella voidaan todeta olevan itsestään selvää, että sukupuoli-käsitteellä tarkoitetaan asiaa, jonka perusteella sukupuolia on kaksi: miessukupuoli ja naissukupuoli.

Käsite ”sukupuolten tasa-arvo” on merkitykseltään ymmärrettävä silloin, kun sukupuoli-sanalla tarkoitetaan ihmisten erilaisuutta kuvaavaa käsitettä, joka perustuu kehosta todennettavissa oleviin lisääntymiseen liittyviin ominaisuuksiin ja jonka avulla ihmiset jaetaan miessukupuolta ja naissukupuolta oleviksi. Kun käsitteen ”sukupuoli” merkitys kuvataan noin, niin silloin henkilön sukupuoli on mahdollista todentaa objektiivisesti.

Oppaassa todetaan: *”Ihmisen sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti ovat moninaisia. Ne määrittyvät biologian lisäksi sosialisatiossa ja oppimisessa.”*

Huomautus: Henkilön tosiasiallinen sukupuoli on se, mikä se on hänen syntyessään (miessukupuoli tai naissukupuoli), ei se määriy millään tavalla oppimisessa.

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa ”Tietopaketti sukupuolen moninaisuuden huomioimisesta oppilaitoksille, työpaikoille ja viranomaisille” - Raportteja ja muistioita (STM): 2015:22 todetaan seuraavaa:

”Sukupuoli on fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten ominaisuuksien kokonaisuus. Fyysisestä näkökulmasta puhuessa tarkoitetaan esimerkiksi anatomiaa. Sukupuolen psyykkisellä ulottuvuudella tarkoitetaan sukupuolen kokemusta, muun muassa sukupuoli-identiteettiä. Sukupuolen sosiaalisella ulottuvuudella tarkoitetaan sukupuolen sosiaalisia merkityksiä, jotka vaihtelevat eri tilanteissa ja kulttuureissa. Jokaisen ihmisen sukupuoli on omanlaisensa kokonaisuus.”

6.1.2016

Sukupuoli-käsitteen tuollainen merkityksen kuvaus on ajatuksellinen ja epämääräinen. Se ei ole sellainen, jonka perusteella olisi mahdollista todentaa mikä on kulloinkin tarkasteltavana olevan yksittäisen henkilön sukupuoli.

Mitä tarkoittaa käsite ”sukupuolen moninaisuus”?

Oppaassa on käytetty outoa käsitettä ”sukupuolen moninaisuus”. Oppaasta ei selviä mitä siinä oikeasti tarkoitetaan tuolla käsitteellä. Tuo käsite on ajatuksellinen ja hyvin epämääräinen. Käsitteen merkitys on kuvattu eri lähteissä monin eri tavoin. Tuota käsitettä ei ole käytetty tasa-arvolaisissa. Käsite ”sukupuolen moninaisuus” on luonteeltaan sellainen, että sitä ei todellisuudessa edes tarvita opetuksessa tasa-arvolaisissa säädettyjen vaatimusten täyttämiseksi.

Tasa-arvolain vaatimusten täyttämiseksi oppaassa ei tarvitse mainita ollenkaan epämääräistä ja määrittelemätöntä käsitettä ”sukupuolen moninaisuus”. Ilman sitä pärjätään mainiosti.

Esimerkiksi Ressun lukion ”Toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma 2014-2017” on kirjoitettu siten, ettei siinä ole käytetty käsitettä ”sukupuolen moninaisuus”.

Käsitteen ”sukupuolen moninaisuus” merkitykselle löytyy esimerkiksi seuraavia epämääräisiä kuvauksia:

- ”Sukupuolen moninaisuudella tarkoitetaan, että jokaisen ihmisen sukupuoli on omanlaisensa yhdistelmä sukupuolen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ulottuvuuksia.”
Lähde: Tietopaketti sukupuolen moninaisuuden huomioimisesta oppilaitoksille, työpaikoille ja viranomaisille - Raportteja ja muistioita (STM): 2015:22 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3583-9>
- ”Sukupuoli on moninainen. Jokainen meistä kokee sukupuolensa eri tavalla, oli kokemuksessa sitten kyse naiseudesta, mieheydestä tai jostain muusta. Sukupuolen moninaisuus ei siis ole pelkästään sukupuolivähemmistöjä kuvaava termi. Suuri osa ihmisistä kokee olevansa naisia tai miehiä. Osa kokee olevansa molempia, osa kenties hiukan molempia ja osan kokemus ei mahdu näihin kahteen kategoriaan lainkaan. Ihminen voi myös kokea olevansa sukupuoleton. Sukupuolen moninaisuutta saatetaan piilotella eikä sitä uskalleta ilmaista aina edes läheisille ennakkoluuloisen suhtautumisen pelossa. Jos ympäristö viestittää, että sukupuolia pitää olla vain kaksi ja että keho määrää sukupuolen, voi tällainen viesti ahdistaa ja aiheuttaa painetta toisiin kokevissa. Sukupuolen moninaisuuden huomioiminen on erityisen tärkeää toimittaessa nuorten kanssa. Jopa 90 prosenttia transnuorista on kokenut epäasiallista kohtelua, kiusaamista, häirintää tai uhkailua koulussa tai oppilaitoksessa.”
Lähde: <https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus>
- ”Sukupuolen moninaisuus -ilmaisulla viitataan siihen, että sukupuoli on moninainen ilmiö, joka ei ole palauttavissa kahteen, toisilleen vastakkaiseen ja selvästi toisistaan erotettavaan sukupuoleen, vaan sukupuolen ilmenemismuodot ovat moninaisemmat. Sukupuolen moninaisuus sisältää siis sekä sukupuolivähemmistöt että sukupuolienemmistöt. Sukupuolen moninaisuus voi olla myös yksilön ominaisuus. Tällöin kyse on siitä, että ihminen kokee oman sukupuolensa mies/nais-jaottelusta poikkeavasti. Esimerkiksi muunsukupuolinen tai intersukupuolinen henkilö voi kokea sukupuolensa moninaiseksi.”
Lähde: Seta ry:n Hlbtq-sanasto <http://seta.fi/hlbtq>
- ”Sukupuolen moninaisuuteen kuuluu siten myös sen olemuksellinen (ensi- ja toissijaiset sukupuoliominaisuudet ja niiden sosio-kulttuuriset merkitykset tulkintoineen) ja kokemuksellinen osa-alue (eli mitä sukupuolta ihminen kokee olevansa). Nämä osa-alueet voivat olla keskenään joko sopusoinnussa tai ristiriidassa. Näistä seikoista huolimatta meidät yleensä ”puolitetaan” naisiin tai miehiin. Puolittamisen käytäntö palvelee esim. yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia intressejä. Niinpä kun arkipuheessa puhutaan sukupuolesta, viitataan tällöin usein miten sen sosiaalisesti ja kulttuurisesti säänneltyyn puoleen, ei niinkään kokemuksellisiin ja olemuksellisiin lähtökohtiin. Sukupuolen moninaisuuden kirjoon kuuluvat mm. biologinen mieheys, biologinen

6.1.2016

naiseus, trans- ja intersukupuolisuus, intergenderiys, transgenderiys, transvestisuus ja sukupuolen määrittelemättömyys."

Lähde: Sukupuolisuus - tohtori.fi - Julkaistu 05.12.2006

<http://www.tohtori.fi/?page=4758384&id=2423178>

Kun nuo edellä esitetyt kuvaukset lukee, niin on aiheellista kysyä mitä oikeasti tarkoitetaan käsitteellä "sukupuolen moninaisuus".

Kun käsitteen "sukupuolen moninaisuus" merkityksen kuvaukseen sisällytetään seuraavia asioita:

- *"ihmisen sukupuoli on omanlaisensa yhdistelmä sukupuolen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ulottuvuuksia."*
- *"Sukupuolen moninaisuus sisältää siis sekä sukupuolivähemmistöt että sukupuolienemmistöt."*
- *"Esimerkiksi muunsukupuolinen tai intersukupuolinen henkilö voi kokea sukupuolensa moninaiseksi"*
- *"Sukupuolen moninaisuuden kirjoon kuuluvat mm. biologinen mieheys, biologinen naiseus, trans- ja intersukupuolisuus, intergenderiys, transgenderiys, transvestisuus ja sukupuolen määrittelemättömyys",*

niin silloin kyse ei ole sukupuolen moninaisuudesta, koska tosiasiallinen sukupuoli-käsitteen merkityksen kuvaus ei sisällä tuollaisia asioita. Tuolloin on kyse jostain aivan muusta asiasta kuin "sukupuolen moninaisuudesta".

Käsite "sukupuolen moninaisuus" on tarpeeton. Sitä ei tarvita, kun käytetään käsitteitä "sukupuoli", "sukupuoli-identiteetti", "sukupuolen ilmaus" ja "intersukupuolinen", ja kun noille käsitteille annetaan seuraavat merkitykset:

- sukupuoli (vapaamuotoinen kuvaus): ihmisten erilaisuutta kuvaava käsite, joka perustuu kehosta todennettavissa oleviin lisääntymiseen liittyviin ominaisuuksiin ja jonka avulla ihmiset jaetaan miessukupuolta ja naissukupuolta oleviksi;
- sukupuoli-identiteetti: henkilön kokemus omasta sukupuolestaan;
- sukupuolen ilmaisu: sukupuolen tuominen esiin pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla; ja
- intersukupuolinen: henkilö ei ole syntyessään fyysisiltä sukupuolta määrittäviltä ominaisuuksiltaan yksiselitteisesti nainen/tyttö eikä mies/poika (tuo ei tarkoita, että sukupuolia olisi enemmän kuin kaksi).

Lähteitä

Tasa-arvolaki - Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Tasa-arvotyö on taitolaji - Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa

Opetushallitus - Oppaat ja käsikirjat 2015:5.

http://www.oph.fi/ajankohtaista/tiedotteet/101/0/sukupuolten_tasa-arvon_edistaminen_perusopetuksessa

http://www.oph.fi/download/173318_tasa_arvoty_o_on_taitolaji.pdf

Ressun lukion "Toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma 2014-2017"

http://www.hel.fi/static/liitteet/opev/ressul/tasa_arvosuunnitelma.pdf

Opetushallituksen uusi opas ottaa huomioon kolmannen sukupuolen.

Opetushallitus on julkaissut oppaan sukupuolten tasa-arvon edistämisestä perusopetuksessa.

Mika Koskinen

<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1450155422157.html>